

Praktyczne aspekty ochrony niematerialnego
dziedzictwa kulturowego
**Kodeks etyczny ochrony dziedzictwa
niematerialnego**

Dr hab. Katarzyna Smyk, prof. UMCS

Lublin–Uniejów, styczeń 2025

Prezentacja dotyczy tekstu K. Smyk:

Polski kodeks etyki ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego – dokument strategiczny

autorstwo Katarzyna Smyk (Smyk 2024):

K. Smyk, *Polski kodeks etyki ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego – dokument strategiczny. Prolegomena*, [w:] *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kodeks etyczny, komunikacja i transfer wiedzy*, red. K. Smyk, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Uniejowie, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniejów–Wrocław 2024, s. 23-53, https://spycimierskiebozeczalo.pl/wp-content/uploads/2024/11/Seria_Spycimierska_tom_3_2024_www.pdf

Cały tom (3 tom Serii Spycimierskiej, red. K. Smyk):

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kodeks etyczny, komunikacja i transfer wiedzy, red. K. Smyk, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Uniejowie, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniejów-Wrocław 2024, 202 s.

https://spycimierskiebozeczalo.pl/wp-content/uploads/2024/11/Seria_Spycimierska_tom_3_2024_www.pdf

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kodeks etyczny, komunikacja i transfer wiedzy

Zasady etyczne UNESCO

dot. ochrony ndzk – 2015 r. (por. Schreiber 2020)

1. zgodne z duchem Konwencji UNESCO 2003
2. zespół ogólnych, **kierunkowych** zasad
3. wskazania dotyczące dobrych praktyk dla **rządów, organizacji i jednostek**
4. dopełnienie postanowień Konwencji 2003, Dyrektyw operacyjnych oraz regulacji krajowych
5. mają służyć za podstawę **przy tworzeniu szczegółowych kodeksów etycznych** bądź innych narzędzi ochrony

Zasady etyczne UNESCO dot. ndzk

Do pobrania:

strona Polski Komitet ds. UNESCO, <https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/zasady-etyczne/>, przetłumaczyły A. Waclawczyk i H. Schreiber, dostęp 24.06.2024.

Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego zostały opracowane zgodnie z duchem Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku i w myśl obowiązujących międzynarodowych aktów prawnych w zakresie ochrony praw człowieka i praw ludów tubylczych. Tworzą one zespół ogólnych, kierunkowych zasad, szeroko akceptowanych jako wskazania dotyczące dobrych praktyk dla rządów, organizacji i jednostek mających bezpośredni lub pośredni wpływ na zapewnienie żywotności niematerialnego dziedzictwa kulturowego i uznających wkład tego dziedzictwa na rzecz pokoju i zrównoważonego rozwoju. Zasady etyczne zostały przyjęte jako dopełnienie postanowień Konwencji w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku, Dyrektyw operacyjnych dla wdrażania tej Konwencji oraz regulacji krajowych, aby mogły służyć za podstawę przy tworzeniu szczegółowych kodeksów etycznych bądź innych narzędzi, które byłyby dostosowane do miejscowych uwarunkowań i brały pod uwagę specyfikę poszczególnych dziedzin niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

1. **Główną rolę** w ochronie własnego niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny odgrywać wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki.

2. Należy uznać i respektować **prawo wspólnot, grup i, w niektórych przypadkach, jednostek** do zachowania i pielęgnowania zwyczajów, wyobrażeń, form wyrazu, wiedzy i umiejętności niezbędnych do zapewnienia żywotności niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

3. **Wzajemny szacunek** oraz wzajemne poszanowanie i docenianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny stanowić podstawę współdziałania między państwami oraz między wspólnotami, grupami czy jednostkami.

4. **Transparentna współpraca**, dialog, negocjacje i konsultacje powinny towarzyszyć wszelkim działaniom podejmowanym w ramach współpracy między wspólnotami, grupami i jednostkami, które tworzą, pielęgnują, zachowują i przekazują niematerialne dziedzictwo kulturowe. Współpraca może być podejmowana jedynie po

3. **Wzajemny szacunek** oraz wzajemne poszanowanie i docenianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny stanowić podstawę współdziałania między państwami oraz między wspólnotami, grupami czy jednostkami.

uniejawsko-lubelska

metodyka budowania

polskich kodeksów etycznych

- **Najpierw:**
dedykowane narzędzia badawcze, dobór grupy badanych, zbieranie materiałów
- **Koncepcja badań – K. Smyk**
Konsultacja – A. Szoszkiewicz

Start - VII Seminarium Spycimierskie 2023 r.

Typ interesariusza

D – depozytariusze

IK – instytucja kultury i organizacje pozarządowe

WL – władza lokalna (JST)

E – ekspert

Eksperti

KDS – dr Karolina Dziubata-Smykowska, Uniwersytet Adama Mickiewicza

AJ – dr Arkadiusz Jełowicki, Muzeum Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie

Miejsce badań 2023 r. i badacza

K – badania podczas warsztatów w Krakowie – przeprowadził A.I. Szoka
(Muzeum Krakowa)

O – badania podczas warsztatów na Śląsku Opolskim – przeprowadziła J. Banik
(Fundacja „Dla Dziedzictwa”)

S – badania podczas warsztatów w parafii Spycimierz – przeprowadził J. Kałużny
(Centrum „Spycimierskie Boże Ciało”)

W – warsztaty i badania pilotażowe w Uniejowie – przeprowadziła K. Smyk

Numeracja tradycji

1. Babski comber na Śląsku Opolskim
 2. Bartnictwo
 3. Dywany kwietne na Boże Ciało na Śląsku Opolskim
 4. Flis wiślany – tradycja budowy i żeglugi
 5. Krakowska koronka klockowa
 6. Kroszonkarstwo na Śląsku Opolskim
 7. Odpust św. Rocha ze święceniem zwierząt w Mikstacie
 8. Pisanie pisanek techniką batikową na Śląsku Opolskim
 9. Pochód Lajkonika
 10. Pszczelarstwo na Śląsku Opolskim
 11. Sejmik teatrów wsi polskiej w Tarnogrodzie
 12. Spycimierskie Boże Ciało
 13. Szopkarstwo krakowskie
 14. Tradycje hafciarskie w Dobrzeniu Wielkim
 15. Umiejętność ręcznego malowania wzoru opolskiego
 16. Wigilia Kresowa na Śląsku Opolskim
- X – Bez oznaczenia tradycji (plecionkarstwo, włókniarskie tradycje Łodzi lub tradycje kulturowe Poznania)

Wyniki analizy
konsultował
**prof. Daniel
Drápala**
– Uniwersytet
Masaryka,
Brno

Przykładowe narzędzia (autorstwo K. Smyk)

Która zasada etyczna UNESCO jest wg Pani / Pana najważniejsza w aspekcie Polski?

depozytariusz/e tradycji (jakiej): monumentalność.....

Numer zasady UNESCO	Dlaczego ona wydaje się najważniejsza?
3	najlepiej rozumie jako postawę współdziałania między państwami i jednostkami. Współzawodnictwo w konkursach o słońca wartość rozumie strony monumentalne wobec innych celów

Zadanie 1

Nasze słowa kluczowe

depozytariusz/e tradycji (jakiej): monumentalność społeczna.....

1. **Główną rolę** w ochronie własnego niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny odgrywać wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki.
2. Należy uznać i respektować **prawo wspólnot, grup i, w niektórych przypadkach, jednostek** do zachowania i pielęgnowania zwyczajów, wyobrażeń, form wyrazu, wiedzy i umiejętności niezbędnych do zapewnienia żywotności niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
3. **Wzajemny szacunek** oraz wzajemne poszanowanie i docenianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny stanowić podstawę współdziałania między państwami oraz między wspólnotami, grupami czy jednostkami.

**Polska
hierarchia
Zasad
etycznych
UNESCO
i zestaw słów
kluczowych.**
Oprac. K. Smyk

– zob. Smyk
2024: 51-51

stopień ważności zasady wg badanych	numer zasady UNESCO	słowa kluczowe – hasła przewodnie polskich kodeksów etycznych
10	1	wspólnoty grupy jednostki
10	3	wzajemny szacunek poszanowanie współdziałanie między wspólnotami
7	2	pielęgnowanie zwyczajów respektować prawo wspólnot żywołność dziedzictwa niematerialnego
7	6	ocena wartości własnego dziedzictwa niematerialnego nie powinna podlegać ocenie osób czy instytucji postronnych należy do danej wspólnoty
7	11	wartości szanować w pełni respektować normy danej wspólnoty włączanie młodych ludzi
6	10	oryginalny kontekst zagrożenia utowarowienie
5	5	zagwarantowany dostęp do przestrzeni kulturowej i instrumentów
5	12	współpraca podejmowanie współpracy międzynarodowa współpraca
4	4	stała, dobrowolna, świadoma i uprzednia zgoda współpraca
3	8	żywy charakter, zawsze szanowany
2	7	powinny korzystać z ochrony swoich interesów moralnych
2	9	żywołność dziedzictwa niematerialnego ocena wpływu

Zasada 1 UNESCO

Ważność – 10

Szczegółowe interpretacje kolejnych
zasad

– zob. Smyk 2024: 28-49.

grupy
elity
rola
powinny
ochrona
wspólnota
odgrywać
własne
jednostki

Zasada 2 UNESCO

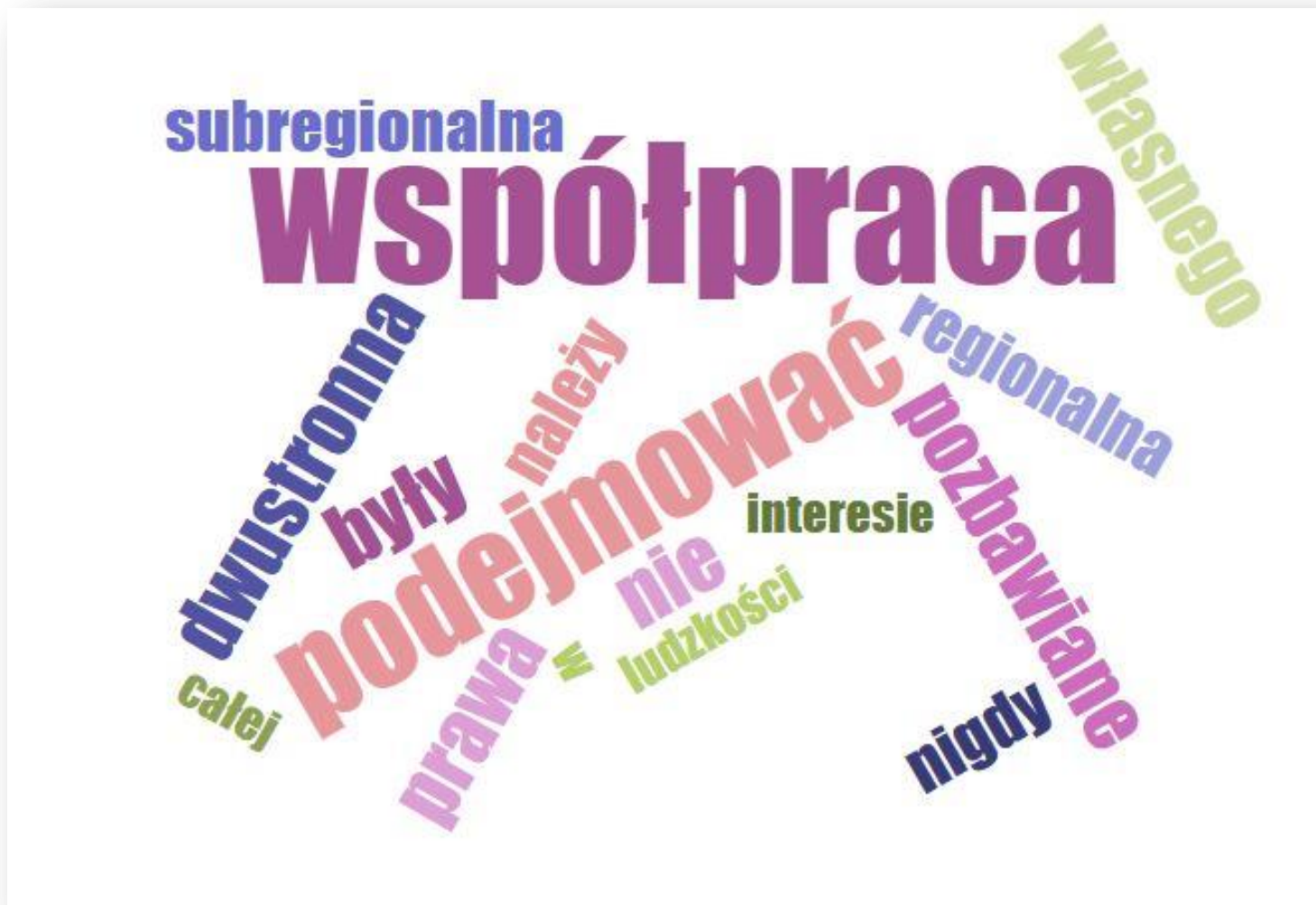
Ważność – 7

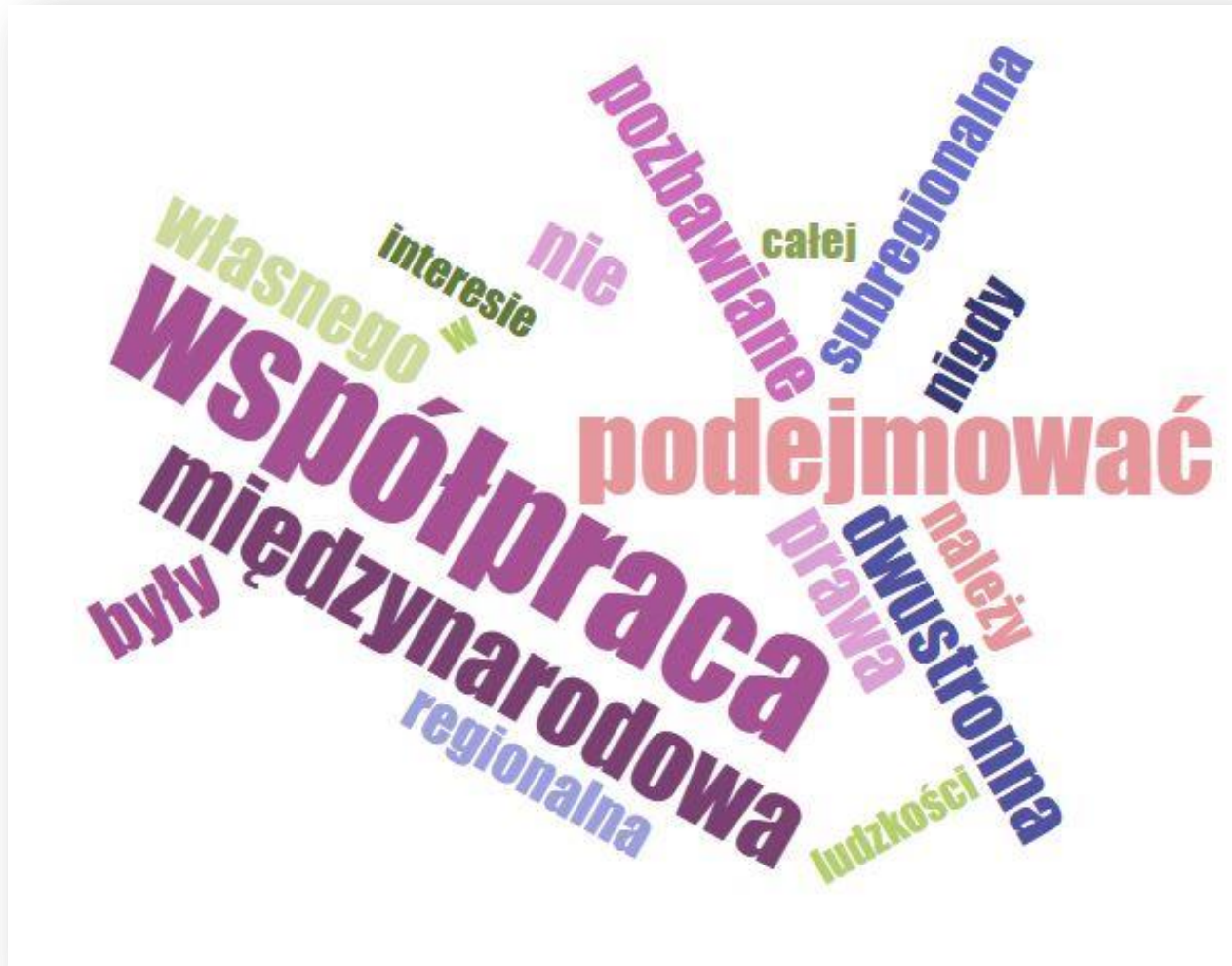

Zasada 11 UNESCO

Ważność – 7

Zasada 4 UNESCO

Ważność – 4

Zasada 8 UNESCO

Ważność – 3

Zasada 7 UNESCO

Ważność – 2

Nasz cel

- ***Dokument strategiczny (Smyk 2024)***

***– pomocą w kształtowaniu
przez depozytariuszy***

***kodeksów etycznych dotyczących
konkretnych zjawisk ndzk***

Wskazówki ogólniejsze

więcej: Smyk 2024: 49-52.

2. Prace nad konkretnym kodeksem etycznym danej wspólnoty, skupionym na danej tradycji, powinny objąć możliwie wszystkich bezpośrednich depozytariuszy tego dziedzictwa, by kodeks powstawał w modelu partycypacyjnym, we współpracy, z poszanowaniem zdania każdego depozytariusza, za świadomą i dobrowolną jego zgodą.

5. Choć Zasad etycznych UNESCO jest dwanaście, to warto nie usztywniać swojego podejścia i pracować na mniejszej lub większej liczbie punktów (a może i podpunktów) w kodeksie etycznym.

8. Wspólnota, kultura i dziedzictwo podlegają nieustającym przemianom. Dlatego warto widzieć kodeks etyczny jako dokument *sui generis* momentalny, kontekstowy i zrelatywizowany. Dotyczy on konkretnego czasu i sytuacji. Powinien zatem podlegać regularnym przeglądom, ewaluacji, monitoringowi zaprojektowanym i realizowanym przez wspólnotę depozytariuszy, aby zapobiegał nowym pojawiającym się zagrożeniom i tym samym efektywnie wspierał przekaz dziedzictwa niematerialnego w duchu Konwencji UNESCO 2003.

Bibliografia

Polski kodeks etyki ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego – dokument strategiczny:

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kodeks etyczny, komunikacja i transfer wiedzy, red. K. Smyk, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Uniejowie, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniejów-Wrocław 2024, 202 s. https://spycimierskiebozeczalo.pl/wp-content/uploads/2024/11/Seria_Spycimierska_tom_3_2024_www.pdf

K. Smyk, *Polski kodeks etyki ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego – dokument strategiczny. Prolegomena*, [w:] *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kodeks etyczny, komunikacja i transfer wiedzy*, red. K. Smyk, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Uniejowie, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniejów-Wrocław 2024, s. 23-53, https://spycimierskiebozeczalo.pl/wp-content/uploads/2024/11/Seria_Spycimierska_tom_3_2024_www.pdf

Opracowania (podstawowe)

- Schreiber Hanna, 2020, *Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego – nadzieje i rzeczywistość*, [w:] *Własność intelektualna a dziedzictwo kulturowe*, red. M. Jankowska, P. Gwoździewicz-Matan, P. Stec, Warszawa, s. 600-618.
- Schreiber Hanna (red.), 2023, *Niematerialne dziedzictwo kulturowe. Zbiór dokumentów*. Warszawa.
- Smyk Katarzyna, 2023, *Jak chronić tradycję pokłonu feretronów*, [w:] *Obrażnik i obraźniczka – to brzmi dumnie! Tradycja pokłonu feretronów podczas pielgrzymek na Kalwarię Wejherowską*, red. K. Smyk, A. Szoszkiewicz, Wejherowo 2023, s. 43-52.
- Smyk Katarzyna, 2023, *Pojęcie niematerialnego dziedzictwa kulturowego i partnerstwo interesariuszy. Wprowadzenie do problematyki*, [w:] *Niematerialne dziedzictwo kulturowe obszarów nadbużańskich w kreatywnych przestrzeniach miejskich i wiejskich*, red. G. Godlewski, J. Żbikowski, Biała Podlaska, s. 9-23.

Strony internetowe (podstawowe)

- *Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, na stronie *Polski Komitet ds. UNESCO*, <https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/zasady-etyczne/>, przetłumaczyły A. Waclawczyk i H. Schreiber, dostęp 24.06.2024.
- *Ethics and Intangible Cultural Heritage*, na stronie: <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866>, dostęp 24.06.2024.

Badania i publikacja realizowane były
w ramach projektu
**„Centrum kompetencji niematerialnego
dziedzictwa kulturowego”**
(Uniejów, 2023-2024)

*Dofinansowano ze środków Ministra Kultury
i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury*